

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/192262,TEKSTAUDIO-80-rocznica-buntu-w-niemieckim-oboze-zaglady-w-Sobiborze.html>
28.02.2026, 21:06

[TEKST+AUDIO] 80. rocznica buntu w niemieckim obozie zagłady w Sobiborze

14 października 1943 r. w niemieckim obozie zagłady w Sobiborze wybuchło zbrojne powstanie, podczas którego uciekło z obozu około 300 więźniów. Większość uciekinierów później złapano i zabito. Wojnę przeżyło zaledwie 50 więźniów. Bunt jest uważany za jeden z najbardziej heroicznych epizodów oporu Żydów przeciwko Niemcom w czasie II wojny światowej. Sukces powstania więźniów zmusił Niemców do pospiesznego zniszczenia wszystkich dowodów związanych z tym miejscem. Zgodnie z ustaleniami Państwowego Muzeum na Majdanku, w obozie zagłady w Sobiborze zostało zamordowanych 180 000 Żydów.

13.10.2023

„Aktion Reinhardt”

Niemiecki obóz zagłady w Sobiborze powstał po koniec wiosny 1942 r. jako ośrodek eksterminacji Żydów w ramach „Aktion Reinhardt”. Decyzja o jego budowie zapadła prawdopodobnie pod koniec października 1941 r., w związku z planowaną zagładą Żydów na terenie Generalnego Gubernatorstwa oraz deportacją tysięcy Żydów ze Słowacji na teren dystryktu lubelskiego.

Przygotowania do budowy obozu zagłady „SS-Sonderkommando Sobibor” rozpoczęły się późną jesienią 1941 r., ale zasadnicze prace budowlane przeprowadzono wiosną 1942 r. Nadzór nad pracami sprawował kierownik Zarządu Budowlanego SS i policji w Zamościu, SS-Hauptsturmführer Richard Thomala.

Obóz wybudowano przy stacji kolejowej Sobibór. Bezpośrednie położenie obozu przy linii kolejowej Włodawa-Chełm-Lublin umożliwiało jej wykorzystanie do przewożenia osób, które miały tutaj zostać zamordowane. Pierwsze transporty do obozu zagłady w Sobiborze przybyły prawdopodobnie już pod koniec marca lub na początku kwietnia 1942 r. Od maja tego roku rozpoczął się

systematyczny proces zagłady, który trwał do końca czerwca. Do obozu przywożono wówczas Żydów z części dystryktu lubelskiego. Intensyfikacja transportów kolejowych nastąpiła we wrześniu 1942 r. Razem z polskimi Żydami przywożono wówczas Żydów austriackich, czeskich, niemieckich i słowackich, których wcześniej osadzano w gettach tranzytowych na Lubelszczyźnie. Od początku 1943 r., w związku z zamknięciem obozu zagłady w Bełżcu, do Sobiboru skierowano transporty z dystryktu Galicja i krakowskiego Generalnego Gubernatorstwa. Między marcem a końcem lipca 1943 r. do obozu przybyły transporty z Holandii i z Francji.

Przygotowania do buntu

Pod koniec wiosny 1943 r. do obozu napływały wieści o powstaniu w getcie warszawskim, które pokazywały, że opór jest możliwy. Latem 1943 r. w obozie powstała konspiracyjna grupa, kierowana przez Leona Feldhendlera. Brakowało jej jednak doświadczenia wojskowego do przeprowadzenia udanego powstania. Przełomowym wydarzeniem, było przybycie do obozu pod koniec września transportu z Mińska sowieckich jeńców, wśród których był sowiecki oficer Aleksander Pieczerski. Grupa oporu zwróciła się do niego, by przejął dowodzenie i przygotował plan ucieczki, a Feldhendler został jego zastępcą. Obaj więźniowie wspólnie opracowali plan ucieczki i stanęli na czele zbrojnego buntu.

14 września 1943 r. około godziny 16.00 rozpoczęto realizację planu ucieczki. Najpierw w warsztacie krawieckim zabity został zastępca komendanta – SS-Untersturmführer Johann Niemann. Następnie podstępem zwabiono kolejnych esesmanów do warsztatów, gdzie ich zabito. Ponadto więźniowie uszkodzili transformator i przecięli kable

telefoniczne, by uniemożliwić wezwanie pomocy. Pod koniec dnia pracy, więźniowie zbierający się na apel zauważyli, że dzieje się coś nieoczekiwanego, grupa powstańców zabiła ukraińskiego strażnika, co wywołało pewną konsternację wśród więźniów. Wtedy dowódcy powstania dali sygnał do szturmowania bramy i ucieczki. Około 500 osób przedarło się przez wyłamaną bramę i rzuciło się do ucieczki w stronę lasu, w którym ratunek znalazło około 300 powstańców. Większość uciekinierów później złapano i zabito. W najtrudniejszej sytuacji znaleźli się uciekinierzy, którzy pochodzili z państw zachodnioeuropejskich. Nie znając terenu ani języka, byli szczególnie narażeni na schwytanie. Stanowili oni większość z około 80-osobowej grupy ujętej w obławie zorganizowanej w dniach od 14 do 22 października. Do końca wojny przeżyło około 50 więźniów.

Likwidacja obozu i zacieranie śladów

Konsekwencją buntu żydowskich więźniów w Sobiborze była decyzja o likwidacji obozu. Tak jak w Bełżcu i Treblince, teren ośrodka zagłady w Sobiborze zaorano. Komory gazowe zostały wysadzone w powietrze, a baraki i ogrodzenia rozebrano. Na terenie obozu posadzono las sosnowy.

4 października 1945 r. prokuratura w Lublinie, działając na wniosek Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce, rozpoczęła śledztwo w sprawie zbrodni popełnionych w Sobiborze. Raport podsumowujący jego rezultaty, opracowany przez sędziego Zbigniewa Łukaszewicza, został w 1947 r. opublikowany na łamach „Biuletynu Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce”. Liczbę ofiar oszacował na co najmniej 250 tys. osób. Dziś się uważa, zgodnie z ustaleniami Państwowego Muzeum na Majdanku, w obozie zagłady w Sobiborze zostało zamordowanych 180

000 Żydów.

Główny proces nazistowskich oprawców z Sobiboru rozpoczął się dopiero w 1964 r. przed niemieckim sądem w Hagen. Najwyższy wyrok, spośród trzynastu oskarżonych o zbrodnie przeciwko ludzkości, otrzymał Karl Frenzel, jeden z najbardziej okrutnych zbrodniarzy Sobiboru. Skazany został na karę dożywotniego więzienia. W 1996 r. zwolniono go z więzienia ze względu na zły stan zdrowia.

W 50 rocznicę powstania więźniów w Sobiborze zostało założone Muzeum i Miejsce Pamięci w Sobiborze.

21 kwietnia 2023 r. w Centralnym Przystanku Historia im. Janusza Kurtyki w Warszawie odbyła się konferencja naukowa pt. „Opór Żydów przeciwko Niemcom na okupowanych ziemiach polskich”. Organizatorem wydarzenia było Biuro Badań Historycznych Instytutu Pamięci Narodowej. [Pod poniższym linkiem znajduje się zapis do transmisji.](#)

W 80. rocznicę pierwszej deportacji Żydów do niemieckiego obozu zagłady w Bełżcu IPN opublikował wybrane dokumenty z zasobu Archiwum IPN. Zachowane materiały dot. „Akcji Reinhardt” to przede wszystkim akta śledztw prowadzonych przez Główną Komisję oraz Okręgową Komisję Badania Zbrodni Niemieckich w Lublinie jak również akta procesowe sprawców. [Pod poniższym linkiem znajduje się dostęp do ww. materiałów.](#)

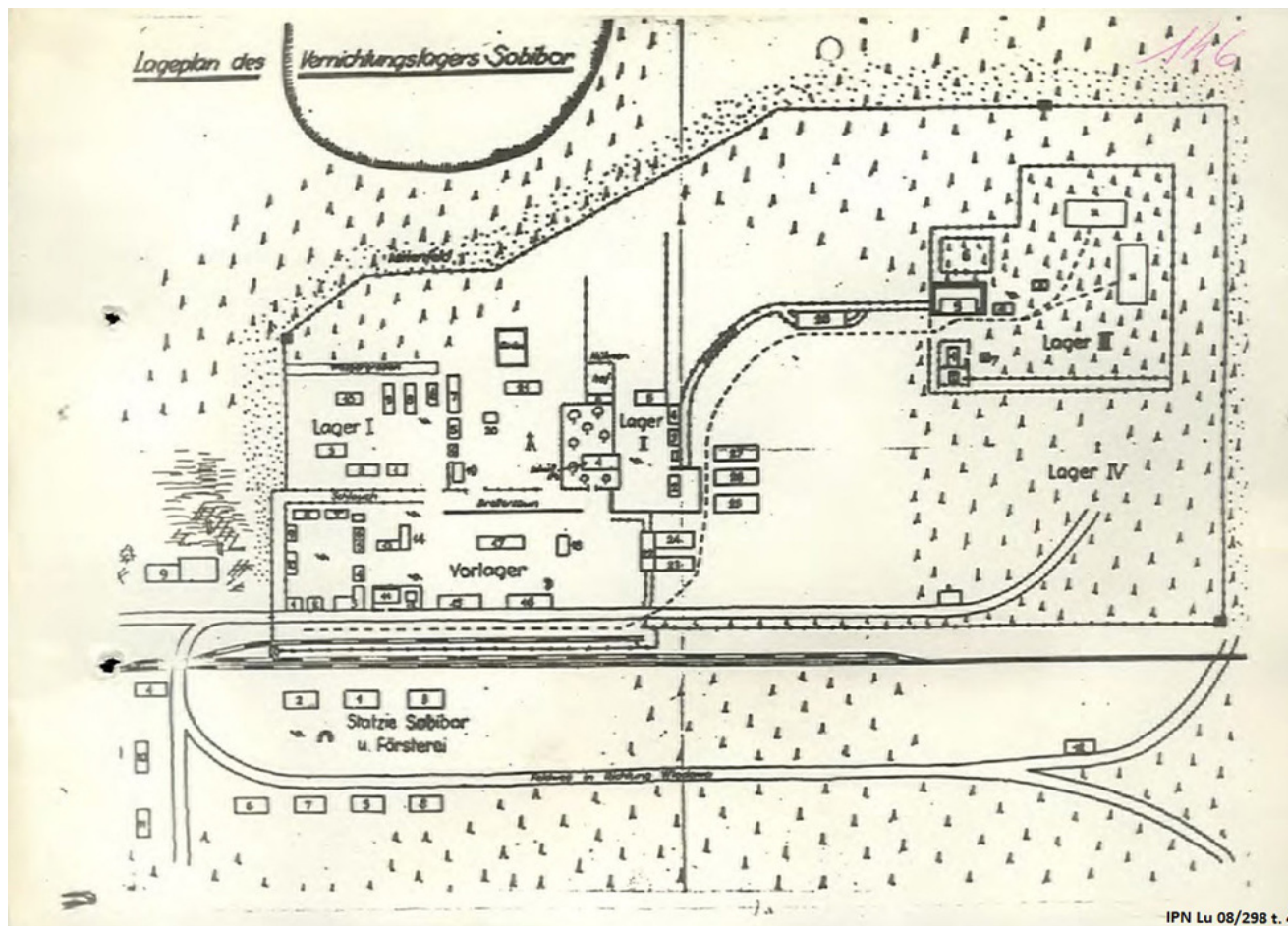
Zachęcamy również do zapoznania się z licznymi materiałami audio-wideo, artykułami naukowymi znajdującymi się w portalu przystanekhistoria.pl:

- Artur Podgórski, [Obóz zagłady w Treblince](#)
- Paweł Błażewicz, [Bunt w Treblince II](#)
- Marek Gałęzowski, [Ludobójstwo niemieckie na polskich Żydach](#)
- Roman Gieroń, [„Morderca w białych rękawiczkach”. Willi Haase](#)
- Roman Gieroń, [Zbrodnicza Akcja „Reinhardt”](#)
- Martyna Grądzka-Rejak, [„Nikt nie wierzy w pełną zagładę”. Akcja „Reinhardt” w okupowanym Krakowie](#)
- Tomasz Stempowski, [Meldunek o dokonanej zbrodni](#)
- Kinga Czechowska, [Konferencja w Évian w lipcu 1938 r. Próba pomocy uchodźcom żydowskim z Niemiec i Austrii?](#)

Aby zobaczyć odtworzyć włącz JavaScript

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Centrala

Plan obozu zagłady w Sobiborze.
sygn. IPN Lu 08/298 t.4

Pliki do pobrania

[Bunt w Sobiborze - dr Janusz Kłapeć Oddział IPN w Lublinie \(mp3, 7.69 MB\)](#)
[Bunt w Sobiborze - dr Janusz Kłapeć Oddział IPN w Lublinie \(wav, 56.47 MB\)](#)